

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1968

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1968

Historisk Forening for Værløse kommune

Fmd.: Kulsvier Karl K. Nielsen, Mosegården,
3500 Værløse. Tlf. 48 00 70.

Kass.: Maskinm. J. K. Skov, Værket ved Søn-
dersø, 2750 Ballerup. Tlf. 48 02 88.

Årsskrift udsendes omkring 15. februar.

Medlemsbidrag: Mindst 5 kr. årlig.

Postgiro nr. 719 58.

Når intet andet indtræffer, afholdes vore sam-
menkomster således:

Generalforsamling: Sidste halvdel af februar.

Den lille skovtur: 2. søndag i maj. Den store
udflugt: 2. søndag i juni. Efterårsvandretur:
2. søndag i september. Reserver dagen.

Alle er velkomne, også ikke-medlemmer.

De historiske samlinger

i Mosegården, Skovgårdsalle, er åbne 1. og 3.
søndag i hver måned fra kl. 13-17.

Udenfor disse tider kan samlingerne beses
efter aftale med formanden eller kassereren.

I årets løb

Af Karl K. Nielsen

I midten af februar var vort årsskrift 1967 færdig til udlevering inden generalforsamlingen d. 28. februar. Ved denne blev fire medlemmer af bestyrelsen genvalgt, og efter generalforsamlingen og kaffe blev de ting fremvist, vi havde fået i dette år. Da det var 20 år siden foreningen blev oprettet, blev der fremvist lysbilleder fra foreningens arbejde med samlingerne, udgravninger og udstillinger.

Vandreturen i maj gik til Ryget skov. Vi samlede på Mosegården og så, hvad der var lavet af udstilling i øverstestuen, og gik derefter ad Rygetvej gennem skoven, forbi dysser, oldtidsveje og bronzealderhøjen, vort bomærke, besøgte gl. Skovhavegård og derfra til Kr. Værløse.

Sommerudflugten i juni gik til Vestsjælland. Vi besøgte Trelleborg, Hellig Anders kors, Boeslunde kirke og kilde, Borgbjerg banke og sidst Pedersborg kirke og volde. Frokost i Slagelse Lystskov og kaffe på Krebshuset i Sorø.

Efterårsturen gik til Skovbrynet, Hareskov, hvor vi så St. Annæ kilde, forbi langdyssen og gennem Østre Hegn til Bagsværd sø, hvor vi kom forbi kælkebakken, rostadion og Bøndernes Hegn ved søen. Kaffe på pavillonen og derefter gennem Aldershvileparken med ruinen af slottet. Vi kørte derfra til Sophienholm, som er købt og gennemrestaureret af Lyngby-Tårnbæk kommune som kulturhus. I øjeblikket er der ophængt malerier af danske guldaldermalere, mens Statens Museum for Kunst er under ombygning.

I april ved aftenskolernes afslutningsfest på Syvtjernes skolen viste vi et bredt udsnit af museets oldsagssamling i en sal som afslutning på en aftenhøjskole i arkæologi.

Fra 26. april til 5. maj deltog vi i en udstilling i Lyngbyhallen under titlen: Børn møder oldtid. Udstillingen var arrangeret af de lokale arkæologiske foreninger sammen med forsøgscentret i Lejre; vi udstillede væsentlig ting fra jernalder.

Museet har haft besøg af skoleklasser fra Mørkhøj skole i maj og juni, en skoleklasse fra Værløse og fra Svanholmsskolen i Ølstykke. Besøg af spejdere fra Værløse og Bellahøj og elever fra Frøbelseminariet, København.

Holbæk arkæologiklub og klubben „Flækken“, Lyngby. Besøg af Herlev historisk, topografiske Selskab. Aftenskolehold fra Værløse, Ganløse og Ølstykke.

Museumsgenstande er i årets løb blevet brugt til demonstration og undervisning i Værløse, Ganløse, Herlev, Stenløse, Ølsted, Jørlunde og Ølstykke.

Efterårsstormen i oktober måned 1967 væltede et af de store piletræer ned over den vestre længe på Mosegården. Kommunen så sig ikke i stand til at bekoste længen rejst igen, især da gården alligevel om få år skal rives ned. Det blev derfor bestemt, at den vestre og sydlige længe skulle rives ned og en mur rejses ved den nyere østlænge, så vi her foreløbig kunne opbevare vore ting.

Nedrivningsentreprenøren, fru Due, fra Herlev, ringede inden nedrivningen til

*Fra afslutningsfesten på Syvstjerneskolen. Udstilling af gamle stenredskaber m. m.
Foto: Karen Seierøe Mortensen.*

Frilandsmuseet og spurgte, om de havde brug for nogle bindingsværksstolper. Dette resulterede i, at museet selv ønskede at nedrive længerne og flytte dem til Frilandsmuseet til foreløbig opbevaring, idet museet også til sin tid ønsker sig stuehuset. Alt blev opmålt og mærket, selv grundstene og trappestene; senere vil de også gerne have gårdens brolægning. Længerne blev fjernet i august måned.

Da træet faldt over den vestre længe, havde vi desværre en del landbrugsredskaber, som beskadigedes; men da vi indså, at vi måske aldrig ville få plads til at udstille disse, gik de sammen med gårdens stråtag på bålet.

I sommerens løb har en del af museets venner lavet Mosegårdens kostaldloft om til udstillingslokale. Det blev gjort, fordi vi vidste, at den gamle skole i Bymidten skulle nedrives til efteråret. I stedet for at pakke vore ting sammen til opbevaring et andet sted, betalt af kommunen, fik vi lov til at lave plads på Mosegården. Materialerne hertil er betalt af kommunen, for hvilket vi takker. I øvrigt bevilgede kommunen i efteråret 23.000 kr. til istandsættelse af den tilbageværende del af Mosegården, bl. a. tækning af stuehuset, hvor efterårsstormen i 1967 havde lavet ravage.

Vi har i de to sidste af årets måneder udført en omfattende og ret dyr omordning af vort fotoarkiv. Alle billeder er anbragt i plasticlommer og i bekvemme bind, så der kan blades i dem uden at beskadige eller tilsmudse dem. De vil sammen med bøger, udklip, papirer og kort blive fremlagt i et særligt rum på loftet og være tilgængelige for besøgende. Der er indlagt el-varme på loftet, så vi kan holde en konstant temperatur, som skulle gavne papirer og tekstiler.

Hvor piletræet faldt ned i Mosegårdens gamle udlænge. Foto: Karen Seierøe Mortensen.

I november måned blev tingene fra den gamle skole flyttet til Mosegården, og vi har nu samlingerne udelukkende der. De er endnu ikke ordnede; men vi har alligevel åbent som sædvanligt for besøgende. De vil i det mindste altid kunne se, hvor langt vi er nået. I stuehusets øverstestue har vi placeret vor oldsagssamling, og i de andre stuer står også en del ting, som er museumsgenstande. Alle stuer og rum på gården er tilgængelige.

En jernbeslået pengeblok af egetræ fra middelalder, der ad skæbnens uransagelige veje var havnet hos os for 10 år siden, er i efteråret givet til Haraldsted kirke ved Ringsted.

Typograf Viggo Murmann Jensen har skænket foreningen ca. 300 smukke aftryk af landinspektør Sterms kort fra 1836 over Værløse sogn. De blev sendt til alle vore udensogns medlemmer sammen med Hareskov-Værløse Avis af 1. nov. med fuldm. Harald Graaskovs artikel om foreningens 20-års beståen og red. Kaj Øgaard Sørensens billeder fra den gamle skole og Mosegården.

– Vi har også i år fået udført en del fotoarbejde, derimellem lysbilleder, en del skrivearbejde, derunder skilte, og endelig en masse gratis arbejde med byggeriet på kostalden. Der er grund til at takke disse mennesker for deres indsats, især de ny tilkomne, som hjælper den gamle, faste garde.

Oplevelser i Krigen 1848

Af Hans Pedersen

Stade i Hannover, den 4. juli 1848.

Torsdag den 30. marts forlod vi vor kære garnison Helsingør for at rejse til Holsten. Vi blev kørt igennem landet af bønder. Helsingørs borgere fulgte os en halv mil uden for byen. De beviste en levende deltagelse, og med tårer i øjnene ønskede de os lykke og held på vor rejse. Derpå gik det rask til Frederiksborg, hvor vi blev beværtet med brød og brændevin på torvet, og hvor en gammel general, som tilforn havde anført tyskere, holdt en opmuntrende tale til os, og derpå udbragte vi tre hurraer, som blev besvaret med samme klang af borgerne. Derefter steg vi til vogns og kørte til Slangerup, hvor vi nød en forfriskning, modtog andre vogne og kørte til Roskilde, hvor borgerne modtog os med inderlig deltagelse og beværtede os på det bedste. Derpå udbragtes nogle hurraer, som blev besvaret med samme klang, hvorpå vi marcherede gennem byen og steg til vogns og kørte til Ringsted. Der ankom vi til omtrent ved midnatstid og blev indkvarteret hos borgerne.

Om formiddagen den 31. rejste vi til Slagelse og blev indkvarteret og forblev der til middagen den 1. april, hvorpå vi afrejste til Korsør, som vi marcherede igennem og nød en kort forfriskning. Derpå gik vi om bord, blev indskibet på 3 jagter og en slup og et smukt dampskib, som dagen tilforn var taget fra Hertugen af kaptajn Gundersen med briggen Skt. Thomas. Det bugserede os til Sønderborg. Vi ankom søndagen den 2. april om eftermiddagen og blev indkvarteret i byen og modtaget på det venskabeligste af både sønderborgere og alsingere, for hvem vi vare lige så velkomne som fremmede. Vi blev behandlet som deres bedste venner, som jeg også nok tror, at vi var. Om formiddagen havde jeg og et par af mine kammerater en spadseretur ud på landet imod Hertugens slot Augustenborg. Det er et yndigt land, ethvert stykke er indhegnet med jordvolde og levende hegn, og det er yderst frugtbare marker, tillige er der smukke piger.

Om eftermiddagen blev vi sat over færgestedet til Sundeved. Nu måtte hver mand lade sit gevær, da vi var på de fjendtlige grænser. Vi marcherede 1½ mil til en by, der hed Blands, hvor vi blev modtaget med glæde og beværtet på det bedste, og halvdelen af mandskabet blev udsat på feltvagt. Den 4. april mødte jeg på feltvagt og udstod megen kulde. Den 5. brød vi op om formiddagen kl. 9½ og marcherede til Gravensten slot, hvor vi blev indkvarteret i kirken, som var smuk, men noget gammeldags. Der blev vi i 3 dage, til vi den 8. april afmarcherede til en by, som hed Hønsnap(?), hvor vi lå på feltvagt, og det var et stygt regnvejr den hele nat. Den 9. april gik vi derfra mod Flensborg, og så snart vi var afmarcherede, kunne vi høre slaget begynde. Vore kanonbåde og orlogsmænd hilse dem med en lydelig kano-nade. Vore fortropper stødte på de tyske ved Bov, og vi marcherede rask på; men

vi havde en stor skov at afsøge, hvori der var fjendtlige, der dog flygtede, så snart de så os. Vi afsøgte skoven så hurtigt som muligt; men da vi kom til Kobbermøllen, var broerne afbrudt, og vi måtte marchere over mand for mand på bjælker. Da vi var kommet over, nød vi et par minutters hvil, og vederkvægede os ved en snaps og en bid kiks.

Derpå marcherede vi længere frem, og nu begyndte først krigens rædsler at udbrede sig for os. Det første var ihjelskudte heste. Karlen var enten såret og bragt bort af vore eller også løben, når heste er skudt under ham, og nu udbredte der sig et syn, som just ikke gjorde noget behageligt indtryk på en ung kriger, som beskuede krigens rædsler uden selv at være med i slaget.

Snart efter marcherede vi ind i Flensborg, blev inddelt i små troppe under anførsel af underofficerer eller jægere og måtte afsøge husene i byen, hvor vi fandt mangel, som havde forstukket sig på lofter eller i kældere, og som måtte følge med og blive krigsfanger og om aftenen blev udskibet og sendt til København. Siden måtte vi marchere uden for byen og udstille feltvagt den nat.

Den 10. april marcherede vi til en by, som hed Kielskov, hvor vi blev indkvarteret om eftermiddagen og blev til om middagen den 11. april, hvorpå vi gik til en lille by, som hed Grynholdt, hvor vi ankom om aftenen og blev udsat på feltvagt, og der blev vi udsat på poster rundt omkring byen. Kl. 12 nød vi en god oksehalesuppe. Kl. 2 om morgenen brød vi op og marcherede mod en flække, som hed Kappel. Omtrent $\frac{1}{2}$ mil uden for byen havde de en fjerding fyldt med høvlspåner og tjære, som skulle antændes af tre banditter, hvilke sov på deres post, så at vore dragoner kom dem i forkøbet, inden de fik udført deres tegn; de måtte følge med os til byen, hvor vi kom ganske uventet på dem, så de ingen modstand kunne gøre. Vi måtte marchere ind i byen. Enhver blev nu opfordret til at aflevere alle våben til politikammeret. Nu nød vi en kort forfriskning af brød, flæsk og brændevin, derpå marcherede de 3 kompagnier ud af flækken, imens 4. kompagni blev tilbage for at afsøge husene, og da de var færdige dermed, afskruedes låsene og aftoges bajonetterne, hvilke medtoges på bagagevognene, og nu marcherede de efter os.

Vi havde marcheret lidt over en mil fra Kappel, så blev vi indkvarteret i en bondeby, hvor den ene bonde hellere end den anden ville have os at bispise. Vi nød et par timers søvn, hvilket vi hårdt var trængende til, og derpå en god middagsspise. Derpå bragte jeg en skjorte hen til vaskning; men nu lød hornet til udrykning, og jeg måtte indpakke den våde skjorte i tornystret, møde ved hovedkvarteret og derfra marchere til en by, som hed Ralinkjær, hvor vi ankom om natten kl. 11, og jeg tillige med 7 kammerater blev indkvarteret hos en bonde, hvor vi blev godt beværtet, og da vi ikke vidste, hvorhen vi skulle derfra, begav vi os til hvile og sov udmærket. Om morgenen fik vi smørrebrød med honning på. Kl. 6 mødte vi til appel uden at modtage nærmere ordre. Kl. 11 spiste vi til middag. Som vi havde spist os mætte, lød hornet til appel, og nu måtte vi marchere omtrent en halv mil til en by, som hed Goldtoft, hvor vi ankom lidt over middag den 13. april og blev indkvarteret hos en parcellist og blev godt beværtet med, hvad folkene havde. Den 15. april afrejste vi fra Goldtoft og marcherede til Slesvig, hvor vi ankom om aftenen kl. 10 og blev indkvarteret hos en sadelmager. Der fik vi mad og kaffe, og her lå vi i ordentlige senge, hvilket var kjær-

kommen for os, da vi den sidste halve snes dage ikke havde været af klæderne. Vi sov godt.

Den 16. om middagen lød hornet til appel. Vi marcherede 2 mil ad vejen til Husum til en by, som hed Silversted og lå på feltvagt et døgn, hvorpå et kompagni små Nielser kom og afløste os, og vi marcherede tilbage til Slesvig og blev alle ordentlig indkvarteret. Den 18. april lå vi stille; vi udhvilede nu et par dage og havde en ypperlig seng, for resten morede vi os godt om dagen.

Den 19. april om morgenen kl. 7 blæste generalmarchen, og vi måtte rykke ud og troede, at vi skulle i færd med fjenden; men den gang traf vi ingen, og vi drog os rolig tilbage igen. Skærtorsdag var alting rolig; men langfredag måtte vi ud igen, da nogle fjender havde ladet sig se i nærheden. Vi marcherede 3 mil op mod Rendsborg men uden at støde på nogen, hvorpå vi drog hjem igen, både trætte og forsultne. Da vi kom i vort kvarter, fik vi et styrkende måltid, og derpå gik vi til ro. Løverdags den 22. var alting rolig igen. Om aftenen var vi til appel og blev tilsagt til at møde om morgenen kl. 6 for at trække på feltvagt.

Det var påskemorgen. Vi marcherede ad vejen mod Rendsborg. En mil fra Rendsborg var feltvagten. Så snart vi nåede vagten og begyndte at udstille poster, kunne vi se fjenden komme stormende, og vi måtte trække os tilbage mod Slesvig. Undervejs spillede kanonkuglerne lystigt om ørerne på os, og kavaleriet sprængte efter os alt hvad hestene kunne trække ud; men ubeskadigede nåede vi dog Dannevirke. Kun en dragonhest blev skudt; men karlen løb med os til Dannevirke. Det var besat af 3 jægerkorps og nogle af bataillonerne, og der udsatte vi en kæde på volden, og nu begyndte en blodig træfning. Prøjerne marcherede frem med så overlegen en styrke, og nu spillede de fjendtlige kugler i tusindtal om ørerne på os, og der begyndte en hårdnakket kamp; men overmagten var for stor til, at vi kunne modstå den, og efter en god times fægtning måtte vore tropper trække sig tilbage og ind i en lille landsby, som hed Bustorp. Prøjerne trængte frem, som om de voksede op af jorden. Vi formerede en lille flanke op bag en grøft. Her faldt vor kaptajn og en del af mandskabet. Vi drog gennem byen og besatte et gærde med tjørnehække på; men nu begyndte der en hårdnakket kamp. I 3 timer holdt vi under en stærk kugleregn dette gærde, hvor vi så mange af vore brave kammerater segne i deres blod; men der blev vist sendt mange flere af vore fjender til storarmeen hinsides; thi vore modtog fjenden meget koldblodig og sigtede godt. Fjenden havde besat huse og gårde og skød ud af vinduer og døre. Vi skød med brandraketter, og nu var det en lyst at se, hvorledes ilden i hast lagde 3 bøndergårde i aske, og endnu mere lystigt at se, hvorledes fjenderne flygtede ud af de brændende huse. Her måtte vore fjender tilstå, at de danske jægere fægtede tappert.

Men denne var ikke den hårdeste kamp, vi havde. Efter at vi næsten var omringet, måtte vi retirere derfra og igennem Slesvig eller Frederiksberg, hvor vi først rigtig så, hvorledes folket var sindet imod os; thi borgerne skød ud af vinduerne og kastede stene og økser efter os.

Derpå drog vi os ud vesten for byen og slottet Gottorp, hvor vi besatte en lille skov eller et lille krat, og der var den hårdeste fægtning den dag; thi skønt vi fægtede mod så overlegen en styrke, så trængte vi dog fjenden tilbage. Men snart vendte de for-

stærkede tilbage, og dog modstod vi dem i nogen tid, indtil vi så småt måtte trække os tilbage. Vi havde en stor eng at retirere over, og jeg blev afskåret fra vore egne og kom ind i 1. bataillon. Der talte jeg et par ord med Morten, som sagde mig, at han dagen tilforn havde fået et brev fra fogden, hvori der stod, at jeg var skudt ved Flensborg, hvor vi ikke engang var med til gildet. Derpå nåede vi skoven på den modsatte side af engen, og nu bød vi farvel og ønskede hverandre lykke og held. Nu opsøgte jeg kompagniet og meldte mig til løjtnant Wolle, som spurgte, hvor jeg havde været, og da jeg sagde, som det var, roste han mig, fordi jeg opsøgte dem igen. En halv time senere måtte vi igen retirere over en eng. De fjendtlige kugler spillede imellem os uden dog at gøre nogen skade på os; thi så snart vi så røgen, dækkede vi os så godt vi kunne, eller lagde os ned på engen.

Nu var denne dag snart til ende, og solen gik ned, og mørket faldt på; naturligvis holdt fægtningen også op. Vi skulle til at ordne os lidt og til at samle os igen, og vi marcherede en lille mil ud norden for Slesvig, hvor 2. jægerkorps måtte danne arrieregarden for at sikre den øvrige arme i ryggen, mens den drog tilbage til Flensborg. Vi blev i en skov, hvor de, som ikke var på vagt, lejrede sig på jorden om et bål, hvor vi tilbragte den nat. Det var ikke behageligt efter så mange anstrengelser, som vi havde haft den hele dag og uden at nyde hverken spise eller drikke og uden at få hvile, nu kun at få en eneste bid rått flæsk og et stykke commisbrød og ingen brændevin.

Om morgenen den 24. april brød vi op og marcherede imod Flensborg, og da vi kom uden for skoven, kunne vi se fjenden. De fjendtlige skarer forfulgte os, og vi gik roligt fremad; omsider så vi ikke mere til dem, og efter at have tilbagelagt en 3 mil gjorde vi holdt og fik lidt i livet, medens nogle kom på feltvagt. Efter at vi havde hvilet nogle timer, måtte vi formedelst fjendens fremtrængen atter retirere, og inden vi vidste af det, var vi omringet næsten fra alle kanter.

De første, som angreb os, var en afdeling meklenborgske dragoner; men hurtigt sluttede vi en karré i en eng ved siden af vejen, og da de kom lige for os, vendte de front imod os, og Hurra anfaldt de os. Endnu var vi dog rolige, indtil de var 20–30 skridt fra os. Så gav den første flanke ild, og nu styrtede ryttere og heste mellem hinanden, og det var et yndigt syn; thi mange heste styrtede og slog deres ryttere så dybt ned i dyndet, at man ikke kunne se dem. Så blev der blæst holdt. Lystigt var det at se, hvorledes de kvæstede folk og heste myldrede mellem hverandre, og ikke en karl kom derfra til hest. Dette gik godt for os, thi ikke en mand kom til skade.

Men ikke så godt skulle det gå for os om eftermiddagen; thi i det samme styrtede infanteriet frem mod os med så stor styrke, at det var let at omringe os, og nu begyndte der en kamp, som gjorde 2. jægerkorps ære endog i vort fangenskab; thi om end vi blev overvunden, havde vi holdt stand i over 2 timer mod en 10 gange større overmagt.

Efter at de i lang tid havde beskudt os fra 3 sider og til sidst stormet os, måtte vi nedlægge vore våben og give os fangen. Omtrent 3 timer var forløbne i denne ulykkelige stilling, og de fjendtlige kugler forøgedes bestandig mere. Da de fjendtlige indså, at de kunne formå os til overgivelse, bestormede de os. Vi indså umuligheden af længer at modstå dem. Vi havde valget mellem at overgive os eller at nedhugges til

sidste mand. Stemningen var forskellig. Mange var næsten ikke til at overgive sig; ja, kæmpede endogså uafsladelig efter at nogle havde overgivet sig.

Nu stormede de ned på os og rev tornyster og lædertøj af os og drev os sammen i en flok. Men kaptajn Fyrstenberg talte for os, og vi fik tilladelse til at gå ned og tage vores tornyster og brødpose, og nogle af vore måtte bære de sårede op af engen, og så blev vi som arrestanter fulgt til Oversø kirke, hvor vi blev indesluttet den nat.

Den 25. blev vi fulgt til Slesvig, hvor vores arrest var 10 større og mindre værelser, som var bestrøet med halm som i et fårehus. Om morgenen og aftenen fik vi varmt øl og om middagen tre mand et fad mad. Den 28. om morgenen blev vi opstillet nede i gården og marcherede op i sektioner, og hannoveranerne fulgte os til Rendsborg, hvor vi blev arresteret i kirken og fik middagsmad omtrent en time efter, at vi vare ankomne. Kirken blev indrettet til vor bekvemmelighed, og efter omstændighederne havde vi det så godt, som vi kunne forlange det. Vi fik 12 skilling dansk om dagen og to brød om ugen og et godt middagsmåltid hver dag og frihed til at gå på kirkegården i den fri luft om dagen, så man kan sige, at vi ikke manglede andet end friheden.

Vi var her til den 25. maj, da fik vi ordre til at rejse til Altona. Da vi marcherede ud til jernbanen, fik vi lejlighed til at tage nogle af byens fæstningsværker i øjesyn. På banegården fik vi anvist vogne, hvor vi måtte stige ind, og snart kom lokomotivet ud af sit skur med fnysen og hvislen, ligt et stort og tirret dyr, og nu gik det snart i flyvende fart over marker, enge og heder, gennem skov og krat, moser og vandløb, og alt afvekslede med en beundringsværdig hurtighed, fra det mest uhyggelige, hvor naturen næsten syntes uddød, og til de frugtbarste skønne marker og blomstrende enge og yndigste landsbyer, hvor alt i naturen havde formet sig for at forskønne sine yndigheder. Alt dette var så indtagende for os, som i så lang tid havde været udelukket fra naturens herligheder, og bragte os stundom til at forglemme vor sørgelige forfatning. Den første station, vi kom til fra Rendsborg af, var Neumynster, hvor vi opholdt os i nogle minutter, og hvor der stødte et andet tog til det, som bragte os af sted, og nu blev det en anselig række. Derpå gik det rask af sted igen til Segeberg, hvor toget atter standsede, og efter et kort ophold gik det videre til Elmshorn og derfra til Altona, hvor vi blev indkvarteret i et ridehus. Det var i det hele en behagelig lysttur, og de ovennævnte købstæder havde et behageligt udseende med hensyn til beliggenhed, selv Sorø i Sjælland kunne ikke måle sig dermed. Undervejs så jeg gøgen; men jeg havde ikke lejlighed til at høre ham.

I Altona var vi til den 27. maj, og i den tid havde vi det ret behageligt i en så behagelig stad, som vi dog kun så lidt af, og vi nød den ømme deltagelse af borgerne, under hvis bevogtning vi var. Vi gik nu om morgenen om bord på et dampskib, som skulle fjerne os fra det gamle, kære hjem og bringe os til fremmede kyster. Nu stødte dampskibet fra broen, og hjulene slog hvirvler i vandet, og hurtig pløjede det floden og væltede sine hvirvler op mod den nære flodbred. Yndigt var synet af Altona fra floden af, som vi passerede. Det var en gren af Elben. Smukt hævede byen sig op ad en bakke, bevokset med skyggefulde træer, og allerede lidt efter, at vi havde fjernet os fra dette behagelige sted, så vi de mærkelige tårne og spir af det bekendte Hamborg, som hævede sig stolt ved Elbens bredder.

Efter at vi nu havde sejlet et par mil op ad floden, hvis frugtbare, grønne og frodige enge strakte sig fra flodbredden og op imod skovbegrøede bakker, hvad der var interessant for øjet, som ikke var vant til at se de yndige flodegne, som næsten aldeles mangler i vort frugtbare Danmark, kom vi til en lille købstad, omgivet af volde og grave, der hed Harburg.

Der steg vi i land efter et par miles flodsejlsads. Vi var nu kommet til et fremmed land over 70 mil fra vor hjemstavn. En rejse havde jeg altid haft lyst til, men ej på denne måde, og hvor meget det end kunne interessere at rejse, så følte jeg dog en modbydelighed for at rejse på denne måde, hvor man skulle under så stærk bevogtning, og hvor der kun gives så ringe lejlighed til nøjere at betragte de mange mærkværdigheder, som alt imellem kunne forekomme.

Vi marcherede nu igennem den ovenmeldte flække eller fæstning, og uden for samme modtog os en dejlig, grøn og frugtbar eng på den ene side, og på den anden side af vejen var dels store bakker, bevokset med birk, bøg og nåleskov, og dels store ufrugtbare sletter og bakker, bevokset med lyng, og alt imellem bakkerne var flyvesandsletter, som gav landet et meget uhyggeligt udseende, og som ved siden af de frugtbare enge og dyrkede agre, der for største delen var besået med rug, udgjorde en besynderlig afveksling imellem det uhyggelige og det skønne. På den nordre side af vejen, som var den dyrkede side, lå i nogen afstand fra vejen nogle landsbyer, som i frastand så ud som en lille skov eller plantage. Det så meget behageligt ud over de bølgende rugmarker, og i baggrunden vedblev spirene i Hamborg over de blå høje på den anden side Elben bestandig at fængsle vort øje; thi det var endnu genskinnet af vort kære fædreland, som man nødigt ville forlade, og allermindst på den måde; thi det er dog så traurigt, når man tænker sig at være bleven fangen i vort fædreland og derpå således at drives til et fremmed land blandt fremmede folk. Men den gode behandling, som vi bestandig nød, forjog de mørke tanker, og det fremmede, som viste sig bestandig, bragte os i munter stemning.

Vi marcherede en strækning af 3 tyske mil til en flække, som hed Buxtehude, hvor vi blev indkvarteret på et stort garveri, hvor der var dækket bord for os, og hvor vi nød et godt måltid ærter og flæsk, og øl fik vi, så meget vi kunne drikke; men nattelejet var naturligvis ikke så behageligt for så mange mennesker.

Søndag den 28. maj gik vi videre, og her var lidt mere frugtbare jorde på de fleste steder, og store flader af enge og dyrkede jorde lå i stor udstrækning for øjet. Adskillige skove og landsbyer passerede vi, og vi tænkte os nu tilbage til det kære Sjælland og Maifesten i Egebæksvang (ved Helsingør), som adskillige af os bivåned for et år siden og den gang ikke drømte om, at man om et år skulle komme til at vandre i fangenskab i et fremmed land.

Vi passerede en flække, som hed Honneburg, og da vi kom igennem byen og ud på bakkerne, begyndte vi at kunne se masterne af nogle orlogsskibe og et dampskib, som bugserede et af dem op i floden. Vi formodede, at det var vore orlogsskibe, og vi glædede os i tanken om, hvor fornøjeligt det ville være for os, om de sendte folk i land til vor befrielse, og det lod også til, at vore førere frygtede for det samme; thi vi havde stærk vagt om os og en kommando på flere hundrede mand forude. Vore øjne var bestandig hæftede på skibene, hvis takkelage knejsede stolt over de grønne

skove og marker. Vi kunne ikke opdage af hvad nation de vare; men de hannoveranske soldater sagde, at det var danske skibe.

Vi kom nu til Stade lidt over middag og blev indkvarteret på en kaserne på fæstningen, hvor deres soldater havde ligget i garnison, førend de rejste til Holsten, og vi blev anvist ordentlige kamre til at være i om dagen, og oven på blev vi anvist senge, som var så behagelige for os, der ikke, siden vi blev fangne, havde været i ordentlige senge. Vi havde det nu så godt, som vi kunne forlange det; thi vi havde det ikke bedre, da vi lå i garnison på Kronborg. Kun manglede vi den fuldkomne frihed; men som fanger kunne vi ikke forlange mere, end vi havde. Dog var det ikke hermed nok; thi nu indtraf et tilfælde for os, som var meget ubehageligt i denne stilling. I Rendsborg fik vi som ovenfor omtalt 12 skilling dansk om dagen og ordentlig middagsmad. Nu fik vi derimod kun simpel middagsmad og ingen lønning. Derimod fik vi hver morgen og eftermiddag noget, som kaldtes kaffe; men det var naturligvis vand det meste og havde kun lidt smag af kaffe. Men det går, som man siger: I trang går smørrebrød ned, og man kan lære fruerhunde at spise skovkrabber, og sådan gik det nu med os. I Rendsborg var vi blevet vant til at leve godt både med øl, mad og brændevin. I Altona var borgerne færdige at give os alt, hvad vi forlangte; de gav os franskbrød med smør på til kaffen og godt øl og brændevin. Men nu gik det ikke længer sådan til, hvorfor alting faldt os så besværlig og modbydelig, og når vi engang imellem kom ud at spadsere lidt ud ad landevejen, som altid skete under stærk bevogtning, så var vore øjne bestandig henvendt imod nord mod det kjære fødeland, hvoraf man endnu kunne se de grønne høje i Holsten på hin side Elben. De mindede os om det kære Danmark, som nu i sin nød var blevet os ret kjært, og det krænkede os, at vi her skulle gå ørkesløse, mens vore kammerater kæmpede for frihed og ære, konge og fædreland, og mens hele Europa var under våben.

Lige så meget ærgrede det os, at vi ikke kunne få den lønning, der tilkom os, og ikke engang de penge, som de danske borgere i Altona og Hamborg sammenskød og sendte os. Årsagen var den, at danske folk havde jaget en skræk i blodet på tyskerne, så de ikke vovede at give os pengene af frygt for, at vi skulle gøre oprør, når vi fik brændevin. Dog derfor tror jeg ikke, de havde at frygte; thi hvad kunne vi vel gøre imod så mange bevæbnede.

Skrækkelig langsomt slæber tiden sig for os arme fanger, som kun daglig ser de volde, som indeslutter os, og den stærke vagt, som bevogter os. Men dog var ingen tid så kedsommelig som den ellers så gladelige og muntre højtid Pinsefesten, som gik sin sneglegang forbi os, som ikke mærkede til dens nærværelse eller tænkte på at fornøje os. Dog også den tid overvandt vi, og efterhånden som vi blev vant til at leve penge foruden, var det som vi ikke mærkede, at vi manglede dem. Men desto bedre kunne det ses på os; thi de blege kinder, som nu viste sig på de fleste af os, vidnede om, at vi ikke fik den naturlige levemåde, som vi var vant til fra Danmark af.

Men omsider blev det dog bedre, og vi fik den længe ventede hjælp fra Danmark og fra vore kjære landsmænd, som tænkte på os i fremmede lande. Også en del af vor tilgodehavende lønning blev os udbetalt, og nu fik alting en udsigt for os; nu fik vi råd til at leve noget bedre, og tiden gik derved noget bedre for os, som var blevet vant til tvangen, og fangenskabets syntes os ikke mere så besværligt.

Ej nogen sinde vil jeg klage,
jeg har det håb til godheds Gud,
at efter stormens mørke dage
vil fryde os det glade bud:
„Du villigt gik i blodigt slag,
kom nu og nyd den blide dag!“

Her ender dagbogen. Hvorfor den ikke er fortsat vides ikke. Hans Pedersen kom snart efter fri af fangenskab; men han kom aldrig til at nyde den blide dag, som han synger om i verset, for på hjemrejsen blev han syg og døde. Han ligger begravet på Fyn. (L.N.).

Krigssang.

Fra Ejderen til Skagen
fra Vesterhav til Sund
derom sig drejer sagen;
thi der er Danmarks grund,
og der skal Danmark være,
der vaje Dannebrog.
Til kamp for Danmarks ære
for konge, land og folk.

Fri Danmarks søn nu iler
med lyst til våabendans;
thi Danmarks morgen smiler
i frihedssolens glans.
Ja, fri skal Danmark være,
frit vaje Dannebrog.
Til kamp for Danmarks ære
for konge, land og sprog.

Fornægt nu ej din broder,
du Slesvigs tapre søn.
Af fælles danske moder
modtag din sejers løn.
Selvstændigt Slesvig være
og frit med lov og sprog;
men aldrig Slesvig bære
det tunge, tyske åg.

Tys, hør fra havets vover
et drøn, som lyder smukt:
Det er Niels Juuls kartover,
en røst fra Køge bugt.
Så taler Dannebrog,
vor røde danske klud,
endnu er tysk ej sproget
for syvogtyve skud.

Fra Ejderen til Skagen,
fra Vesterhav til Sund
med Gud og ret i sagen
i kamp til sidste stund.
Mod tyske skrål kun være
vort danske ledingstog.
Til kamp for Danmarks ære
for konge, land og sprog.

Hvem forfatteren til ovenstående sang er, oplyses ikke. I bogen findes der mange andre lignende sange; ja, Hans Pedersen kalder selv sin bog en „Visebog“ og viser hermed bogens formål: At være en lommebog til at skrive soldatersange i. Disse sange har sikkert været sunget en del af soldaterne på deres marchture. Sangen „Dengang jeg drog afsted“ er jo også digtet til dette formål. Siden hen har han så begyndt at skrive forskellige andre ting i samme bog. (L.N.).

Stade, d. 20. juni 1848.

Kjære Pige!

Jeg erfarer med den dybeste bedrøvelse og inderligste deltagelse den ulykke – som er rammet Eder – men jeg beder Eder være tålmodige, da det er den algode Guds villie alt hvad der sker med os mennesker her på jorden, hvad enten det er ondt eller godt. Derfor må vi overgive os i det alvise forsyns hænder, som styrer alt, og som vi kortsynede mennesker ikke kan forstå eller fatte, derfor må vi bære det kors med tålmodighed, som Herren pålægger os, og søge vor trøst i det hellige ord, som siger: Den Herren elsker, den revser han.

Da jeg hører Eders store sorg, som endog strækker sig til mig i fjerne fremmede lande i mit fangenskab, kunne jeg ikke undlade at skrive Eder til og bevise Eder den deltagelse og trøst, som er mig mulig i denne min fraværelse, – men jeg håber med Guds hjælp, at snart denne blodige krig vil blive afløst af den blide fred – som snart skal forene enhver til sine elskedes kreds, og hvor jeg da bedre kan tolke mine følelser, end min pen formår at skildre dem.

Jeg skikker denne korte skrivelse til Eder med de hjerteligste hilsner fra Eders hengivne ven og kjerlige deltager i Eders dybe sorg.

Hans Pedersen Værløse.

Kære Broder.

Jeg skriver til dig og beder dig, om du ikke vil sende mig en halv snes daler, da jeg nu er bleven ren; thi jeg ejer ikke en skilling mere henede og er endda i gæld til; men jeg håber på dig gode broder, at du vil hjælpe mig, da jeg dog med Guds hjælp håber at kunne betale dig dem igen om ikke før så aldrig. Thi når jeg ikke lovede dig så godt, så ville du måske vægre dig ved min begæring; men nu tænker jeg vel, at du må skamme dig derved.

Lev vel, kjære broder, det ønskes dig af mig. Hils din søster.

Hans Pedersen. Lille Værløse.

Kære Søster Marie.

Jeg skriver til dig og lader dig min skæbne vide, at min pung er bleven tom, men jeg tænker, at du vil være så god at sende mig et halvt hundrede daler til at fylde den med igen. Kære søster, du kan tro, at jeg godt kan bruge penge; thi alting er meget dyrt, man må jo dog sørge for at pleje sit legeme så godt som muligt. Derfor håber jeg, at du vil være så god at sende mig et par skilling.

Lev vel, kære Søster.

Hans Pedersen. Lille Værløse.

Oplysninger: Hans Pedersen blev født den 28. januar 1824 i Lille Værløse. Hans fader, husmand Peder Andersen, havde den lille landejendom i den nordlige del af byen, som i første del af dette århundrede har været ejet af Niels Chr. Foss.

Faderen var gift to gange. Den første hustru hed Karen Hansdatter og med hende havde han 4 børn, hvoraf de 2 dog døde som små. Hans var nummer 3 i rækken. Søsteren Marie, der var 3 år ældre, blev siden gift med gårdejer Anders Espensen i Stralsund.

Efter en fødsel den 27. juni 1826 døde hustruen den 6. juli, 32 år gammel. I kirkebogen findes bemærket, at hun blev begravet med tale og sang, hvad vistnok skal tyde på en uregelmæssig død; men herom vides intet. Allerede den 1. september samme år giftede faderen sig igen med den 28 år gamle Karen Larsdatter.

I dette andet ægteskab blev der også født 4 børn, hvoraf igen de 2 døde som små. Voksne blev Lars Pedersen og Karen Margrethe Pedersen.

Hans har altså haft stedmoder fra han var 2 år. Han blev konfirmeret i Værløse kirke den 22. april 1838 og får følgende vidnesbyrd; Kundskaber: tg, Opførel: god.

I sin ungdom har han åbenbart tjent rundt på gårdene, for da han i 1847 bliver soldat i Helsingør, kaldes han tjenestekarl. Da han blev soldat havde han en kæreste i Farum. Hun giftede sig dog med en anden, mens han var i krigen – siger overleveringen.

“Visebogen“ er i lommeformat og i læderbind. Den indledes som allerede nævnt med en række viser og senere følger nogle breve og lidt regnskab. Dagbogsoptegningerne følger til sidst.

Det hele er skrevet med en meget smuk håndskrift. Denne gotiske skrift er læst og „oversat“ af lærer P. P. Hjeds, Kerteminde, der som født i Sønderjylland har været meget interesseret i bogen. For det store arbejde, han har udført, fortjener han familiens tak.

Oplysningerne har min morbroder, Laurits Petersen, Lille Værløse, indsamlet forskellige steder.

Dagbogen foreligger i det sprog, hvori den er affattet og i det væsentlige også med forfatterens tegnsætning og stavning. Man må altså forbavses ikke alene over hans store iagttagelses-evne, men også over hans stilistiske, ja, næsten journalistiske evner til at skildre det, som han ser. Den mulighed er til stede, at han selv kan være forfatter til nogle af de sange, som bogen indeholder.

Da Hans Pedersen blev løsladt, begav han sig på hjemvejen; men han blev syg undervejs og blev indlagt på lazarettet i Fåborg, lidende af tyfus. Her døde han ifølge oplysninger fra hærens arkiv den 9. november 1848 og blev begravet på kirkegården der i byen.

På denne kirkegård blev der begravet soldater fra alle tre krigsår og fra 1864. Gravene lå rundt på kirkegården mellem de andre grave. Men i 1866 blev de alle sløjfede, og der blev indrettet en mindehøj på den smukkeste plet af kirkegården, tæt ud til vandet. Denne findes endnu. Midt på den er rejst et fælles mindesmærke for de faldne, og rundt om ved højens fod findes der en mindeplade for hver af de faldne og døde soldater. På en af dem står at læse *H. P. Værløse, 2' Jcp. 1. Cpg.*

Byens og egnens befolkning holder mindet om de faldne soldater i live og holder mindehøjen i smuk stand. Hver Kr. Himmelfartsdag er der mindefest ved graven. Soldaterforeningerne går med faner i spidsen for et optog til graven, hvor der bliver holdt tale og nedlagt en krans.

Selve „Visebogen“ blev efter hans død sendt til hans broder Lars Pedersen, som overlod den til sin ældste søn Laurits, der igen har bestemt, at den skal gå i arv til hans sønnesøn Jørgen i Slangerup.

L. Nielsen.

Denne artikel er venligst overladt Historisk Forening af overlærer Lars Nielsen, Kerteminde.

Folkesagn og overtro fra Værløse og omegn

Ved J. K. Skov

Fra afd. arkivar og folkemindesamler Hans Ellekilde modtog vi i sin tid et manuskript om folkesagn fra Værløse sogn, som blev trykt i vort årsskrift 1966.

I slutningen af sin artikel anmoder Hans Ellekilde om, at der må blive samlet endnu flere og ændringer til disse og de foregående, så de kan blive bevaret for eftertiden, ikke mindst i Dansk Folkemindesamling på det Kongelige Bibliotek.

Det er lykkedes os at samle følgende, som mange af vore læsere sikkert vil nikke genkendende til. Hvor ingen kildeangivelse findes, stammer meddelelserne fra kulsvier Karl K. Niensens manuskript til et foredrag om sagn og overtro fra Værløse og omegn.

Først bringer vi tilføjelser og ændringer til Hans Ellekildes artikel i årsskrift 1966.

ad nr. 2. Et andet kendt Værløsesagn er:

Bonden ved Ryget.

Bonden, som ejede jorden, hvor nu Ryget skov ligger, var en gudsforgående krop. Han lå på lur ved hulvejene og overfaldt de vejfarende, som han slog ihjel, hvis de gjorde modstand under udplyndringen. I kirke gik han aldrig.

Han døde imidlertid og skulle begraves; men da gravfølget kom, sad han på rygningen af sin gård som et genfærd og kyste alle tilbage igen. Ingen turde være på gården.

Så sendtes bud efter præsten, og han manede genfærdet ned i Kalsmose (1852: Kassemose, senere Sortemose), og slog en pæl igennem det. Men selv en pæl igennem et genfærd er ikke nok. Først da en gammel kælling satte en stoppenål uden øje i pælen, kunne det bliver der. Jern bandt genfærdet.

I Thieles version af sagnet lægger man mærke til, at der står: *Præsten manede genfærdet ned i herredsskel*. I ovenstående Værløsesagn er det både sogne-, amts- og herredsskel. Tanken med dette må være, at spøgelseset vanskeligt kunne gå igen på et sådant sted, hvor der var tre sogne, to herreder og amter at vælge imellem.

En anden ting, vi skal lægge mærke til ved sagnet om Rygetbonden, er, at der blev slået en pæl gennem liget eller genfærdet.

Det blev altså *nedpælet*.

Fra oldtidsfund har vi ca. 100 moselig fra Danmark, Holsten, Nordtyskland og Holland.

Man har fundet lig med pæl gennem brystet, og man har fundet lig med træpløkker over arme og ben, endelig også med snøre og tøjrepæle, som har haft til opgave at holde ligene fast til bunden. Nogle af ligene har været nøgne, andre iklædt lærreds- eller skinddragt, endelig nogle indsvøbt i et tæppe.

For nogle år siden fandt man i *Borremose* i Himmerland et moselig. Benene var itubrudte, baghovedet knust, om halsen et reb med løbegang, altså en strikke.

I reglen er moseligene fra tiden 100 år f. Kr. til 100 år e. Kr. Historieskriveren Tacitus, der levede omkring 40–80 e. Kr., skriver, at germanerne brugte at sænke kujoner, krigsrædde og unaturlige i kønsliv i moser, med greneværk lagt ovenpå. I Skåne har man fundet lig med tre pæle igennem.

Vi husker måske endnu mordet på P. Bangsvej, hvor staven var brudt over ligene af de to mennesker, og at museumsfolk dengang henledte politiets opmærksomhed på hvilken kreds af mennesker, de skulle søge morderen.

Erik Plovpenning blev 1250 dræbt ved halshugning i en båd på Slien, muligvis på hans broder Abels foranledning. Hans lig blev sænket i Slien; men da fiskerne bestandig fik ham i deres garn, blev liget taget op og nedpælet i Gottorp mose. Senere begravet i Slesvig domkirke og derfra flyttet til Ringsted.

ad nr. 2.

Gårdmand, nedmanet i Karlsmose.

Ole Mathias Olsen, f. 4-11-1861 i Kr. Værløse og opvokset på Gl. Skovhavegård, der har jord ned til mosen, tog Arnold Svendsen ud i mosen og forklarede ham, at netop her på dette sted havde pælen stået, da han, Ole M. Olsen, var ung.

ad nr. 6.

Kong Volmers vilde jagt.

*I muld for længe siden kong Valdemar er lagt;
men sælsomt gennem tiden går sagnet om hans jagt.
Tit korsør arme bonde sig end på natlig sti,
når jægere og hunde ham suse vildt forbi.*

I Jonstrup er kong Volmer set på en hovedløs hest i fuld galop med en mængde glammende, lænkeraslende og spættede hunde efter sig.

Det er klart, at det ikke er rart at stå ham i vejen. Han følger oldtidsvejene og benytter på turen fra Jonstrup vadestedet over vestenden ved Farum sø, og vejen på den anden side er opnævnt Kong Volmers vej.

Han rider gennem Gedevaségården, hvor ingen porte kan være lukkede, selv gavlemme kniber det med at holde lukket.

Oppe ved Vassingørød eller Lyngø gentager det samme sig. Disse sagn er sideløbende med en hel del sagn fra Nordsjælland og ned til Vordingborg.

Man ved ikke, hvad dette spøgelse er, men i modsætning til Faurbjergkongen, der bor i Ganløse Ore og er af god natur, er det en forfærdelig fremtoning. Kun én mand har set det, til gengæld har mange hørt det. Det kunne fare fra den ene ende af Nyvang til den anden og udstøde de uhyggeligste skrig. Mange mennesker er i tidens løb blevet skræmt fra vid og sans.

Den mand, som har set det, har fortalt, at han skulle til København med tørv og derfor var kørt hjemmefra, endnu mens det var mørkt.

Ud for skovløber Peter Hermans hus så han pludselig en mørk skygge lægge sig på langs ad skovbommen og skrike ganske rædselsfuldt. Bondemanden fik nok at gøre med at samle linerne og holde igen på hestene, der satte i vildt løb, rædde ved synet og lyden. Langs hele skovkanten blev de forfulgt.

Nyvangsdjævelen kom aldrig ud på vejen, men var altid i skoven. Det bemærkes, at bondemanden var på vej *til* København, da det bedre kunne tænkes, at han så syner, hvis det havde været på hjemvejen.

Optegnet til præmie af Aage Ganløses søster.

Arnold Svendsen, Oremose, Kr. Værløse, meddeler, at den mand, som fortalte ham om Nyvangsdjævelen, berettede, at han engang havde fulgt efter Nyvangsdjævelen, der havde skikkelse som et anskudt dyr, for at få fat i det; men da han nåede helt ud i Sortemose, var der intet.

Mads Johansen Castella, f. ca. 1851 i Kr. Værløse, boede i sin tid i et rødkalket hus ved Ganløsevejen nede ved Bundsåen, omtrent ved skellet mellem Værløse og Ganløse sogne. Huset kan udmærket have været Tutterupkællingens hus, da det ikke har eksisteret i mands minde; men hyldebærbuskene står der endnu.

Mads Johansen Castella fortalte til Arnold Svendsen, at der i huset var en lem, som han aldrig, mens han boede der, kunne holde lukket, lige meget hvor mange eller hvor store søm han slog i den.

Om kludekræmmerens hus, der lå nær ved, lidt nærmere Kr. Værløse, fortalte Lars Mathis' Niels, at da han engang skulle passere huset, så han to store, sorte mænd passere ham. De sagde ingenting, og der skete ikke noget; han følte kun, at der var noget underligt ved dem.

Bag ved kludekræmmerens hus fandt man senere to skeletter, og man kunne se på dem, at de var *slået* ihjel ved hug i hovedet.

Meddelt til maskinm. J. K. Skov af jordbruger Arnold Svendsen, Oremose, Kr. Værløse. 20/2 1962.

Faurbjergs Konge.

I Ganløse Ore lige op ad skovgærdet ligger en bakke, kaldet Faurbjerg.

En aften kom en mand gående over Faurbjerg på vej hjem, og da han havde pas-

seret bakken, råbte han: „Så, Faurbjergkonge, nu kan du godt puste lyset ud!“ og i det samme gik hans lygte ud.

Meddelt af fhv. gdr. Peter K. Olsen, tidl. Paradisgården, som har hørt det fortalte af en gammel arbejdsmand før 1900.

Heste i natten.

Jordbruger Peder Rasmussen, som fandt den store pengeskat i 1929 på sin mark ved Kr. Værløse, havde sin søster hos sig; men hun var ellers husholderske for gdr. Chr. Mathiasen, som ejede Annexgården lige i nærheden.

En aften, da hun var kommet hjem hos broderen, blev hun forbavset over at se Chr. Mathiasens hvidbenede hest fare rundt i Kr. Værløse og gjorde broderen opmærksom på det; men han kunne ikke se hesten. De kævledes en del om det, og det endte med, at Peder Rasmussen gik ned til Annexgården, og der stod hesten pænt i stalden sammen med den anden.

Men søsteren blev ved med at påstå, at hun havde set den i byen.

Meddelt til maskinm. J. K. Skov af Arnold Svendsen og søsteren Ella, der personligt havde hørt beretningen af Peder Rasmussen og søsteren ca. 1910.

Underjordisk gang.

Vi har et sagn, også et vandresagn, om at der fra Kr. Værløse kirke går en underjordisk gang til Knardrup kloster. Den skulle have gået under mosedragene over Bogøgård til Knardrup.

Anders Uhrskov fortæller om en lignende gang fra gården Rosenlund i Uggeløse til Bastrup stenhus.

Jeg kender en mand, der fuldt og fast tror på, at der mellem Rygård og Glorup på Fyn findes en underjordisk gang. I lige linie er der 4 km mellem de to herregårde. Gartneren på Glorup har selv vist ham nedgangen.

Nu skal det retfærdigvis siges, at der virkelig findes løngange, f. eks. fra kirker til klostre og fra befæstede borge som Kronborg og ud i det fri.

Arkitekt Schultz fra Nationalmuseet fortæller, at der i Maribo fandtes en løngang mellem munke- og nonneklostret; en nødudgang for begge parter under kamphandlinger eller brand.

Det er ganske umuligt, at der kan have været en løngang mellem Kr. Værløse og Knardrup gennem det fugtige, sumpede terræn.

Lygtemænd i Tykkemosen.

Dette stednavn, som jeg en tid interesserede mig for, fik jeg fat i ved en tilfældighed, idet en ældre landmand brugte det. Siden har jeg spurgt adskillige, om de vid-

ste, hvor Tykkemose lå; men det vidste ingen, før jeg talte med en ældre kone.

Jo, det var rigtigt nok; det er jo der, det spøger.

Mosen ligger mellem Kristianshøj og Lundsgårds marker, og ved at forhøre mig om spøgeriet, fik jeg at vide, at det var lygtemænd, der hoppede rundt derude.

Jeg kiggede i et leksikon for at se, hvad lygtemænd var. Der stod at læse, at det var indbildning: Der er overhovedet aldrig af videnskabsmænd konstateret lys. Lygtemænd benævnes således, fordi de ligesom minder om en mand med en lygte, der springer fra tue til tue.

Denne forklaring vil jeg dog ikke lade mig nøje med, idet jeg mener, at det har en ganske naturlig årsag:

Lysene er gasarter, kloakgas (metan), der igen udskiller noget fosfor, der er selvløsende. Sumpe udskiller kloakgas.

Sagn og overtro angående dysser og høje.

Fra højen (langdyssen) i Præsteskovens berettes følgende: Da de gravede i langdyssen, skete det, at i alt 3 arbejdere og skovløbere døde af sygdom, som de havde pådraget sig, da de nåede ned i gravkammeret.

Antagelig må der være nogle, der ikke døde; thi den ene gravs sten er alle borte, de fleste vogterstene og overliggeren over det gravrum, der endnu står tilbage, ligeledes.

Mange har sikkert lagt mærke til, at der i nordsiden af højen på Lundsgårds mark findes en fordybning. Det er et hul efter flere læs jord, som er fjernet. Der siges, at da man begyndte at fjerne jord fra højen, blev gårdens køer syge. Dagen efter døde én af de heste, der havde været forspændt ved jordkørslen. Bondemanden var nu klar over, at det var de underjordiske, der havde hævnnet sig.

Sådan en storhøj er nemlig i folketroen bopæl for trolde og vætter, og ikke så få høje kaldes troldhøje.

Da man gravede i en høj bag gl. Skovhavegård, var der ikke til at være i huset. Døre og vinduer sprang op, og klinkefaldene klappede. Et gravkammer sagdes at være brugt til kartoffelkælder, og der skal også være fundet et kranium på stedet.

Da man holdt op med at grave var der ikke mere i vejen; spøgeriet holdt op.

Den frygt, man lærer af disse høj- og dyssesagn, må vi i dag være glade for; thi den har i virkeligheden sparet mange høje og dysser til vore dage.

Efter lov af 1936 er alle jordfaste mindesmærker fredede. Frygten kender jeg selv lidt til fra min barndom i Alsted ved Ringsted, idet min mor stopfodrede os med historier om, hvor galt det ville gå, hvis vi generede højenes beboere. Vi skulle frem for alt forholde os rolige og ikke råbe eller støje, når vi gik hen til højene. Der lå tre på en mark ved siden af mit barndomshjem.

Imidlertid havde jeg en yngre broder, som var meget modig. Han råbte sommetider Hej, så det skingrede, og så fór vi hjemad uden at få tid til at se os tilbage, og først når vi kom inden for havelågen, turde vi trække vejret og se os tilbage.

Disse tre høje er nu fjernede.

Ønskebøgen.

I Lille Hareskov ikke langt fra Syvstjernen stod i ældre tid, d. v. s. for ca. 50 år siden, et mægtigt bøgetræ, kaldet Ønskebøgen; men nu er kun stubben tilbage.

Dette træ har i mange år været hult; måske ved et af naturens luner, måske fordi det engang i sin opvækst er blevet beskadiget på en eller anden måde. I alt fald 3–4 m oppe ad stammen var der nogle små huller efter udgåede grene, og det var disse små huller, man skulle få en sten ind i og samtidig udtale et ønske. Hvis man ramte hullet, og stenen forsvandt i det hule træ, gik ønsket i opfyldelse.

Da stedet i mange år var sognets og egnens festplads, har der ofte været dans, og man må da formode, at mange unge mennesker her er blevet forenede i et fælles ønske om en fremtid med gode kår for dem og deres.

I sin artikel om Ønskebøgen i årsskrift 1967 skriver statsskovrider E. Laumann Jørgensen:

Thorkild Ramschou fortæller i „Træ og Tradition“, udgivet af Træbranchens Oplysningsråd: Lider man af tandpine, kan man gå ud i Hareskoven, lirke med et søm ved den dårlige tand og derefter slå det i Ønskebøgen.

Dette er for mig en ny forklaring på de uendelig mange søm, der er hamret i bullen. Vi troede, det mest skyldtes drenge, der ønskede trin til at kravle op i træet, lavet med søm.

Træets alder er ca. 200–300 år, og det vil få lov til at blive stående, så længe det ikke frembyder nogen fare.

Nonnerne i Lille Værløse.

Der findes et sagn eller udsagn, som fortæller, at ældre værløseborgere ved natte-tide har mødt en sort eller hvid nonne på vejene omkring Klostergården. Nonnerne forskrækker ingen; men det føles lidt mærkeligt, og mødet efterlader altid en sær fornemmelse.

Det er klosterets beboere, der går hjem.

Fru Ebba Tramp-Launsby, der blev født på Værløsegård i 1886, har sendt nogle artikler om det gamle Værløse til Hareskov–Værløse Avis, hvor de blev trykt i tiden 24/6 til 11/11 1960. Blandt hendes erindringer er også nogle spøgelseshistorier, som vi mener bør følge med i denne samling om spøgeri og overtro i Værløse.

Hun indleder således:

Vi gamle folk med de mange minder tænker ofte på, at med os går en mængde sagn, minder, legender og folketro, ja ligefrem egnshistorie, i graven, når vi engang går bort.

Derfor vil jeg fortælle lidt fra Værløseegnen, før det bliver for sent.

Kniplingskræmmeren.

Vor egn havde mange spøgelseshistorier. Nu ville jeg være svært tilfreds, hvis jeg kunne berette, at jeg personlig havde mødt en eller flere af disse gengangere; men min samvittighed ville få et ubodeligt knæk ved at fremsætte en sådan påstand.

Jeg skal nu berette en spøgelseshistorie, som altid har betaget mig for sit sandsynlige og udførlige præg.

Det må have været først i 1800-tallet, at en slesvigsk kniplingskræmmer ankom en aften til Ll. Værløse kro med sin kramkiste på nakken og en vespækket tegnebog i lommen. Han ville overnatte i kroen, og siden har ingen hørt eller set ham.

Rygtet tog fart. Han var blevet myrdet af kromanden og hans kone, sagde folk. Familien i Slesvig meldte sagen til øvrigheden, og en vistnok meget lemfældig undersøgelse blev sat i gang; men man kunne ingen beviser fremskaffe, da kroens karl og pige forsvandt samtidig.

Kromanden havde siddet dårligt i det, og alle havde ventet en fallit; men nu lod det til, at han kunne klare alt. Skønt hverken han eller konen øste penge ud, så var der dog kommet penge til huse, mente man.

Men værst var det dog, at nu begyndte det at spøge omkring kroen. Nat efter nat så troværdige folk en mørk skikkelse komme vandrende nede fra det, der nu kaldes „Meyers skov“ ved Søndersø. Den gik op til kroen, dunkede på ruden til den lille gæstestue; men kom nogen ud, var den forsvunden.

Folkesnakken, som jeg endnu husker fra min barndom, lød: Den myrdede kræmmer er begravet nede ved søen; han kan ikke finde fred i graven, da han ikke ligger i indviet jord.

Men folkesnakken kunne også berette, at nogle skovhuggere havde fundet et skelet i eller ved „Meyers skov“, og da det blev lagt i en kiste og begravet på Værløse kirkegård, viste genfærdet sig ikke mere.

Spøgelset uden krop.

Et andet spøgelse var det, der ifølge overtroen vandrede hver nat mellem Ll. Værløse og Kr. Værløse. Det var et spøgelse, der vistnok var noget enestående i Danmark. Det havde nemlig ingen krop. Det havde et par gamle, brede træsko med jernkramper, der gik af sig selv, en gammel vadmelklædning, en byrde brænde på ryggen og en gammel, fritsvævende bulehat. – – Men ingen krop!

Det var rædslernes rædsel at møde denne absolut ulegemlige personlighed og høre dens tunge traven: Trak, – trak! op til Kr. Værløse, hvor vandringen endte kl. 1.

Desværre har jeg aldrig talt med et pålideligt øjenvidne til disse sære tilskikkelser; men jeg har ofte talt med min hjerteveninde Maren Hansen (nu fru Christensen) i Bråderne om spøgeri. Hvad gjorde man, hvis man skulle møde f. eks. denne sære tre-foldighed med træsko, brænde og hat?

Maren sagde, at man skulle sige: I Jesu navn, vig bort!

En meget interessant historie er den om spøgelseerne på Værløsegård. Der var to hvide damer, som ved midnatstid startede deres vandring i det sydøstlige hjørne i haven. Så vandrede de to hvide skikkelser rundt fra midnat til kl. 1, for så at forsvinde i det samme lille krat, de kom fra. Jeg husker som barn min rædsel for dette lille buskads, hvorfra de kom, men så dem heldigvis aldrig.

Da landevejen forbi Værløsegård blev udvidet, gravede man et stykke af buskadsset bort, og her fandt man et par hovedskaller. Man mente, at en regulær undersøgelse og udgravning ville frembringe skeletterne; der forelå måske en gammel forbrydelse. Man mente, at de døde først fik ro i graven, når deres jordiske rester blev lagt til hvile i indviet jord; men nogen undersøgelse blev ikke foretaget.

Jeg har imidlertid selv oplevet noget sært i denne del af haven, som jeg med fare for at blive kaldt hysterisk, skal gengive ganske nøje.

Det var kl. 4 om eftermiddagen en kold, skummel dag sidst i oktober. Mine forældre var med deres egen vogn i København, og jeg ventede dem hjem kl. 4. Hvor-
dan det nu var gået til, husker jeg ikke så nøje; men jeg var alene på gården. Pigerne var gået bort, og de andre var hver for sig fraværende, og jeg sad altså alene i dagligstuen. Jeg følte mig pludselig ene og ængstelig, men tænkte ikke på spøgeri eller lignende. Far og mor ville jo snart komme. Jeg satte mig i vinduet, hvorfra jeg kunne overse haven og landevejen ned til det sydøstlige hjørne med det sære rygte.

Nu så jeg pludselig mine forældres vogn komme kørende med min far på bukken. Jeg så hesten og vognen og alle detaljer. Kun een ting forbavsede mig. Hvorfor var de iført deres gamle tøj, gamle hatte og overtøj, og ikke det pæne, nye tøj, som ellers var københavnstøj? Det begreb jeg ikke. Det skulle jeg dog spørge dem om, når de om lidt kom kørende ind i gården. Jeg besluttede mig til at løbe ud på gårdsplads og landevej for at modtage dem; men der var ingen vogn, ingen forældre, ikke en vogn og ikke et menneske, så langt jeg kunne se til alle sider.

Jeg stod aldeles lammet og gik så ind, uhyggelig til mode. Kl. 7 kom mine forældre hjem, iført deres bedste tøj; der var intet hændt dem.

Jeg har ofte spekuleret over, hvordan jeg kunne have denne sære hallucination, og hvorfor jeg skulle have den; men et svar har jeg aldrig kunnet give mig selv. Det stod for mig senere, som om der hvilede en egen uhygge over dette hjørne af haven, og som om en eller anden forbrydelse havde ligesom efterladt sære, uforklarlige fænomener, der på bestemte tider eller i bestemte belysninger tog form efter de personer eller de forhold, som fandtes i vor hjerne i forvejen. Hos mig tog angsten og længslen form af et par elskede forældre, som jeg bestemt ventede hjem kl. 4.

Ebba Tramp-Launsby: Fra det gamle Værløse. Hareskov-Værløse Avis. 7. okt. 1960.

Der er kommet så mange breve og hilsner fra det gamle Værløse til mig . . .

. . . Men det interessanteste brev kom fra en ældre dame på Hareskovhvil. Det var et helt stykke egnskrønike, som jeg siger så mange tak for. Det gav nemlig god rede på de spøgelse på Værløsegård, som jeg ikke personlig har fået tag på.

Maren fortæller om vor mangeårige forkarl på Værløsegård, Jens Peter Bendix. Denne ældre og erfarne mand skulle en morgenstund til København. Han tog jævnlige af sted med en af de to store, tunge arbejdsvogne, der stod i den gamle vognport. Den blev lastet med hø, halm, hvidkålshoveder eller hvad der nu skulle sælges. Han spændte så hestene for og satte sig selv i toppen eller nedenfor læsset på agestolen. Så slog han et slag med pisken og ud af porten fløj vognen, gennem porten, gennem gården og ud af den særegne gamle port, som nu forlængst er sunket i grus, og så gik det i trav til København. Men en morgenstund ville de to heste ikke ud af porten. Det var tydeligt, at de så noget, som Jens Peter ikke så. De stejlede og skabte sig. Ingen magt kunne drive dem fremad. Heldigvis havde vognporten en udkørsel til. Man kunne „bakke“ ud. Og det gjorde Jens Peter, og af sted gik det igen. Men at det var de til gården hørende genfærd, der havde vist sig for hestene, det er ganske klart. Det vidste Jens Peter bestemt.

Men så vidste fru Maren en ting til:

De to til Værløsegård knyttede spøgelse er ikke, som jeg har troet, et par tågede kvindeskikkelser, men en herre og en dame, der går igen. Dette er straks meget mere romantisk. Der burde foretages en udgravning i den gamle havens sydøstlige hjørne, der hvor der nu er blomsterbed, og ikke vildtvoksende krat som i min barndom.

Og så beder vi andre, der har hørt sagn og sagaer om dette spøgelsespar endelig at komme frem med hvad de ved. For der må bestemt ligge en eller anden begivenhed – et drama eller et sagn – bag fortællingen om de hvide skikkelser, der påstås ved midnatstid at gå igen det ene århundrede efter det andet.

Fru Ebba Tramp-Launsbys historie om kniplingskræmmeren kan vi straks supplere med følgende beretning, fortalt til maskinm. J. K. Skov 20/2 1962 af jordbruger Arnold Svendsen i Oremosen ved Kr. Værløse.

Christian Svendsen, f. 1841 i Kr. Værløse, ejede Dyssegård i Ganløse Bund. Hans børn fortæller, at han aldrig så spøgelser eller var ude for noget uforklarligt eller mærkeligt.

Derimod har sønnen, Hans Christian Rasmus Svendsen, f. 1874, boende i Søsum, berettet følgende til sine søskende:

Hans far, Chr. Svendsen, kom kørende fra Dyssegård gennem Kr. Værløse og skulle til København. Hans Chr. R. Svendsen red på en sort hest for at hjælpe den tunge vogn over de værste bakker (Forspand).

Da de kom til Sandskred bakke (eller grusgrav), hvor nu Ny Vestergård i Ll. Værløse ligger, vendte han om med hesten for at ride tilbage; men så kom der pludselig en lyd som fra en trillebør, hvor hjulet slæber på: Dudela – dudela – dudela –, og denne lyd fulgte ham lige til Kr. Værløse sprøjtehus. Så forsvandt lyden op mod kirken, og Hans red videre hjem til Dyssegård. Hesten krummede sig sammen, da lyden kom, og den var aldeles forskræmt og svedt, helt ødelagt af turen. Hans kunne jo ikke se, hvad det var, da det var tidligt om morgenen og mørkt; men han var så bange, at han ikke turde gå ind i stalden med hesten, men straks løb ind til sin mor.

Denne begivenhed skal have fundet sted sidst i 1890-erne.

Kulsvier Karl K. Nielsen, tilføjer yderligere: Om dette sagn med trillebøren kan meddeles, at det siges at være på Sandskred bakke, at den myrdede kniplingskræmmer skulle være begravet, og at det var hans genfærd, der kørte til kirken og dens indviede jord.

Grunden til, at Hans' vej gik forbi kirken i stedet for ad den nuværende Ganløsevej, var den, at der gik en markvej lige ned over Bundså til Dyssegård i Ganløse Bund.

En træbro (Krumphardts bro) førte over Bundså, og her gik konerne fra Kr. Værløse i sin tid ned og skyllede tøj.

Et af de mest kendte sagn her fra egnen er

Sagnet om Pejelars og Ole Dybendal.

Pejelars ville gerne giftes med smedens datter fra Farum; men Pejelars havde ingen penge, og smeden ville kun give sin datter bort til een, der havde det.

Pejelars vidste, at ovre i Nørreskov var der en drage, som vogtede på en skat, der lå i en af kæmpehøjene, og kunne han få fat i denne skat, var han en holden mand, som nok skulle få smededatteren.

Han vidste, at under en kamp med denne drage måtte der ikke mæles et ord, hvis man ville have en chance for at vinde; men Pejelars var ingen modig mand og fik derfor en kammerat, som var både modig og stærk, til at hjælpe sig med at fælde dragen mod til gengæld at få det halve af skatten.

Manden var Ole Dybendal.

Da de kom ud i skoven og skulle tage kampen op med dragen, og denne spyede ild ud af gabet og slog med halen, så jord og sten røg langt væk, da råbte Pejelars højt om hjælp og tog flugten. Ole Dybendal måtte derfor kæmpe alene mod dragen, og kampen endte med, at de begge lå døde af deres sår.

Dragens og Ole Dybendals blod banede sig vej ned gennem skoven i en vildflod og dannede den store kløft, Dybdalsrenden.

Vi ved ikke, om Pejelars fik skatten eller smedens datter i Farum; men det er sikkert heller ikke det, vi skal lægge mærke til, når en god slutning ender her; thi sagnet er sikkert et svar til en af de forrige århundreders Spørge-Jørgener, som af sin far har forlangt at få forklaret, hvorfor denne kløft er her, og hvordan den er frembragt.

Der findes mange sagn af denne art rundt omkring i landet, hvor en geologisk formation eller en stor sten forklares opstået på forskellig vis.

Kirkeklokken i Farum.

Der findes et skønt digt af C. J. Boye, som var lærer ved Jonstrup seminarium og siden præst i Søllerød. Han var salmedigter og skrev bl. a. „Dybt hælder året i sin gang . . .“ og „Bliv hos os, når dagen hælder . . .“.

I 1833 skrev han digtet „Kirkeklokken i Farum“, efter at have fået fortalt begivenheden, som *virkelig* har fundet sted.

Mens præsten sad i sit studerekammer og skrev sin prædiken, syntes han, at han hørte en mærkelig lyd fra kirkeklokken. Han gik over i kirken og råbte bøst, om der var nogen derinde. En dreng kommer ned ad tårntrappen og møder præsten, der spørger ham, hvad han har i den hånd, han krampagtigt holder på ryggen.

Drengen begyndte at græde og fortalte, at hans søster var syg, og at han havde hørt, at hvis hun blot fik lidt rust af kirkeklokken, skrabet af i midnatstimen og lagt på det syge sted, så ville hun blive rask.

En mildhed bredte sig over præstens ansigt; han klappede drengen på hovedet og sagde: Nu går vi begge hjem til din søster og prøver på at få hende rask. Søsteren kom sig.

Det er selvfølgelig meningen, at kirkens indviede ejendom, efter at have været vel-signet gang på gang, besad en lægende kraft.

I Farumvejgårds have i Stavnholt findes en sten, som en pige i sit hår har båret *et bestemt stykke vej*.

Hun havde bedt om nåde hos kongen for sin far, som var dømt til døden. Hun bar i sit yppige hår den tunge sten, som forlangt, og faderen blev frikendt.

Det er en sten på små hundrede kilo.

I en kronik i Frederiksborg Amts Avis, 4/1 1969, om særprægede Farum-præster fortæller forfatteren, møbelsnedkermester S. Borella-Hansen fra Hillerød, følgende om „Kirkeklokken i Farum“, som vi gengiver her med forfatterens og avisens til-ladelse.

. . . Men det der måske allermest har formået at skabe et poesiens trylleskær over Farums navn er nok C. J. Boyes berømte digt „Kirkeklokken i Farum“, der beretter om den lille dreng, der for at gøre sin lille, syge søster rask, gik op i kirketårnet julenat for at skrabe den helsebringende rust af kirkeklokken.

Der berettes i digtet om, hvordan præsten i den stille natstunde hørte den sæl-somme lyd fra kirketårnet:

„Ej var det stærke hammerslag han hørte,
ej stormen, som i klokkerebet drog.
Det var, som om et varsomt jern berørte
klangfulde malm – –“

Han begiver sig op i tårnet for at få rede på, hvad det er, der foregår:

„For nattens ånder han frygted ej
Thi han var vis – –“

Han finder så den lille, skrækslagne dreng i færd med at skrabe på klokken.

Digtet skal være baseret på en virkelig begivenhed, som findes beskrevet i to versio-ner, og digteren har behandlet dem begge temmelig frit.

Det er pastor *Kampmann* (død 1828), der er hovedmanden i digtet; men i virkeligheden var det slet ikke præsten, men digteren Edward Storm, der tog mod til sig og gik op i tårnet.

Sammen med præsten passerede han en nat kirken og hørte da den underlige lyd. Han foreslog præsten, at de sammen skulle gå derop og se, hvad det var der spøjte; men præsten undslog sig, hvorefter Storm alene entrede stigerne til rummet i tårnet, hvor klokkerne hang.

Her traf han en mand, som navngav sig som Søren Jørgensen fra Staunsholt Mark. Manden forklarede, at han havde hørt, at rust fra en kirkeklokke skulle have helbredende kraft, når den var skrabet af ved midnatstid, og nu ville han prøve, om han ad denne vej kunne kurere en syg søster.

Ifølge den anden beretning er Storm og præsten på vej hjem fra Farumgård julenat. Det var blevet sent, for der var blevet spillet kort til hen mod de små timer. Da de nærmede sig kirken, hørte de den sære lyd fra tårnet; men heller ikke her ville præsten slå følge, hvorfor Storm – ikke uden hjertebanken – alene begav sig op ad de stejle stiger. Da han en tid lang intet havde hørt, råbte han: „Er her nogen?“ Da mærkede han noget bevæge sig henne under den store klokke, og nu udbrød han igen: „Hvem der?“, og så tilføjede han en gammel norsk besværgelse: „Est du et menneske så sig. Est du en djævel, så vig“ –.

Da lød det til svar: „Det er mig, Peter fra gadekæret“. Så fik Storm da trukket synderen frem, og medens de fulgtes ad hen over kirkegården, fik han en forklaring af den 12-årige dreng, at han hjemme havde en lille søster, der led af „koldfeber“. Hans mor havde fået det råd af den gamle kagemand Hans Panser, som blev anset for at være uhyre klog, at give datteren kildevand at drikke med rust fra en kirkeklokke; men det skulle være skrabet af ved midnat før julemorgen! Så havde Peter i den dødeligste angst vovet forsøget for at hjælpe søsteren.

Hvilken af de to beretninger, der er den rigtige, ved man ikke; men man har på forhånd villet kassere den sidste, fordi man anså det for utænkeligt, at præsten gik i byen for at spille kort juleaften.

Men pastor Kampmann var ungkarl, og det er derfor ikke helt umuligt, at han og hans gæst Edward Storm har taget imod en invitation fra Farumgård til at tilbringe juleaften der, og at man oven på gåsen og risengrøden har fordrevet tiden med et slag kort.

Enten det ene eller det andet er det rigtige, så har begivenheden i hvert fald inspireret Boye til at skrive det digt, der i så høj grad har medvirket til Farums berømmelse . . .

Klavs Nar og kong Valdemar.

En gang, da kong Valdemar var i særligt godt lune, sagde han til sin hofnar, Klavs, at han skulle få en af de danske øer som len, fordi han havde moret kongen så godt.

Imidlertid var kongen glemsom, og Klavs måtte stadig prikke ham i siden for at minde ham om lønnen. Klavs havde håbet på en af de større øer, som Lolland, Falster eller Møen, og blev derfor skuffet, da han fik en holm i Farum sø.

Han spillede dog kongen et puds, engang da han fik ham lokket til at besøge hans ø. Han inviterede på ålesuppe (Farum sø er bekendt for sine fine ål). Han tog søvand og serverede for kongen. „Hvad er det“ sagde denne, „Hvor er ålene?“ „Som øen uden jord, så suppen uden ål,“ sagde narren.

Spøgeri i Ganløse.

Arnold Svendsen, f. 15/12 1887 på Dyssegård i Ganløse Bund, fortæller, at der i hans ungdom gik en kirkesti over alle gårdlodderne fra Ganløse Bund til kirken i Ganløse.

Han kom kørende på cykle en nat fra Ganløse og skulle hjem til Dyssegård. Ved Asserhøj så han en mand med to store hunde ude på markerne i nogen afstand. Markerne var helt dækkede med sne, så der var ikke en plet at se. Arnold Svendsen stod af cyklen og så på dem, og idet han gjorde dette, rejste hårene sig på hans hoved, så han havde en fornemmelse, som om huen skulle ryge af.

Han kørte videre til korsvejen ved Ganløse Bund og ventede at træffe dem der; men de var forsvundet, og der var ingen spor i sneen.

Meddelt til maskinm. J. K. Skov af Arnold Svendsen 20/2 1962.

— — — Om sommeren gik karlen hos gdr. Ole Jensen i Ganløse Bund fra Ganløse ad den nævnte kirkesti hjem til gården, og da mødte han først hundene og siden manden, som gik bagefter, og han, karlen, blev kastet bort fra stien af noget usynligt. Han tog sine træsko i hånden og løb hjem, alt hvad han kunne. Han var ligbleg og meget rystet over synet. Dette foregik i årene 1908–09.

Sidste afsnit er i sin tid fortalt til Arnold Svendsen af A. C. Jensen, der i mange år boede i Rolandshvile i Knardrup.

Lys over dørtærsklen.

Christian Svendsens hustru, Inger Marthine Larsen, f. 1853 i Søllerød, fortalte børnene, at da hun som ganske ung, ca. 1865–70, en aften var på besøg sammen med sin søster på „Søgård“ i Knardrup hos Peder Eliassen, der var gift med Christiane Knudsdatter fra Kr. Værløse, hørte hun, at der blev ved med at rulle ligesom en keglekugle hen over loftet på et bestemt tidspunkt. Hun spurgte om, hvad det var, og der blev svaret, at det skulle hun ikke tage sig noget af; det hørte de så tit.

Da Sophie Knuds (f. ca. 1823, gift med Knud Mathiasen, Kr. Værløse og moder til Christiane), lå ude på Søgård en nat, så hun en lille barnekiste med to brændende lys inden for dørrinet.

Da der senere skulle lægges nyt gulv i stuehuset, fandt de et lille barnelig ved denne dør, og siden var der intet spøgeri mere på gården.

Meddelt til maskinm. J. K. Skov af Arnold Svendsen 20/2 1962.

Efter 20 år -

Af Karl K. Nielsen

Det er sikkert almindeligt, at man venter med at skrive en forenings historie, til et vist, rundt åremål er gået, og det vil for Historisk Forening først blive om 5 år.

Der kan ske så meget på fem år, bl. a. at de, der har været med til at stifte foreningen, kan falde bort. Det er sket hos os, og derfor vil jeg gerne, inden endnu flere af de ældre dør, opridse bevæggrunde og begivenheder omkring stiftelsen af foreningen nu i dens tyveårige levealder.

Sagen begyndte med, at nogle mænd i Værløse, bl. a. afdøde statsskovrider E. Buchwald, afdøde gdr. Peter Olsen og sognefoged A. P. Grøn ved en lejlighed talte sammen om historie omkring sognet og blev enige om, at noget måtte gøres.

I sommeren 1948 kom sognefoged Grøn til min dør i Kr. Værløse og spurgte, om jeg kunne tænke mig, at der blev oprettet et museum i Værløse. Jeg sagde nej, idet jeg henviste til, at vi boede nær Nationalmuseet i København, Frilandsmuseet i Lyngby, Ballerup museum, Nordsjællands folkemuseum og endelig gartner Avnholts samlinger i en skolekælder i Søllerød. Jeg fandt, at det kun ville blive en kummerlig tilværelse, en så lille samling, som vi eventuelt kunne få, ville friste.

Grøn henviste til min egen samling af oldsager fra egnen, som måske ville gå tabt, når jeg rejste fra egnen eller eventuelt døde. Jeg syntes dog ikke, jeg kunne sige ja, men indvilgede i, at jeg ville være med til at danne en ren historisk, topografisk forening, som vore store københavnske nabokommuner havde stiftet til styrelse af historisk forskning og indsamling af arkivalier.

Forud for stiftelsen af foreningen gik et par mere interne møder, og på det sidste blev nedsat et udvalg til at ordne love og vedtægter samt have forslag klar til bestyrelse ved det stiftende møde den 30. sept. 1948.

Ved dette møde kom bestyrelsen til at bestå af de særligt interesserede, og det blev: Statsskovrider E. Buchwald, Syvstjernen, sognefoged A. P. Grøn, Sønderød, gårdejer P. Olsen, Paradisgård, lærer Arne Gade, Hareskov, frk. E. M. Bentzen, Hareskov, lærer A. Ougaard, Ll. Værløse, sem.lærer H. Wolffsen, Jonstrup, og vurderingsmand Harald Nielsen, Kr. Værløse. Jeg blev overraskende valgt til formand for foreningen, som fik navnet: Historisk Forening for Værløse Kommune.

Der blev samme aften indskrevet 18 medlemmer.

I foreningens love blev indføjet i formålsparagraffen, at arbejdet også gjaldt indsamling og opbevaring af gamle ting.

Jeg vil indrømme, at vi har haft mere medvind, end jeg turde håbe ved foreningens start, enten det har drejet sig om vandreture, udflugter, møder, udstillinger eller udgivelse af årsskrifter, indsamling af museumsgenstande og samarbejde med de omgivende historiske foreninger.

I 1952 fik vi af kommunen overladt lokaler i den gamle skole, og 14. febr. 1953 åbnede vi museet i overværelse af bl. a. daværende sognerådsformand Chr. Hauch

for Værløse kommune, som repræsentant for Nationalmuseet dr. Therkel Mathiasen samt for Naturparken Th. Vognsen og for Farum kommune gårdejer Karl Larsen.

Takket være heldige valg af bestyrelsesmedlemmer og kasserer er foreningen vokset betydeligt, og samlingerne vokser stadig.

Vi står godt rustet til de kommende års arbejde.

De 2 skovalen

Af E. Laumann Jørgensen

Mellem statsskovvæsenet og de grundejere i Værløse kommune, hvis areal grænser direkte op til statsskovene, er der i en lang årrække oprettet og tinglyst enslydende overenskomster om, at den matrikulære ejendomsgrænse mellem skoven og de private grunde går 2 alen eller 1,25 m uden for den ydre fod af stengærdet eller jordvolden, der hegner statsskovene.

Der ligger altså overalt en smal jordstrimmel mellem de private grunde og skovhegnet, som den danske stat er ejer af og hævder sin ejendomsret til, idet skovvæsenet siden 1805 konsekvent mindst én gang hvert 15. år har dokumenteret sin ejendomsret ved at færdes på de 2 alen i forbindelse med hegnsmålinger omkring samtlige skove med påfølgende påtale af uregelmæssigheder støttet af et skriftligt hegnsregistrator, men af rent praktiske grunde har man oftest i de tinglyste overenskomster vederlagsfrit givet den 2 alen brede arealstrimmel til brug for nabogrundejeren.

I det følgende skal gives en historisk redegørelse vedrørende baggrunden for statens ejendomsret til disse 2 skovalen.

I slutningen af 1770'erne begyndte man på „skovseparationer“, d. v. s. den fraskillelse af de forbeholdte skove under kronen, der skulle gå forud for udskiftningen af bønderjordernes fællesskab, og som synes at være blevet bestemt ved skovkommissionen af 8. august 1776.

Man har i statsskovene siden da hæftet sig nøje ved de regler for skelliniernes beliggenhed mod fremmed jord, der dengang blev fulgt, og Frederik Krarup har i 1920'erne i statsskovenes driftsplaner nedlagt et meget stort arbejde specielt i kapitlerne om yderhegn, hvori han for de nordsjællandske statsskove konkluderede, at skellinien mod privat jord i almindelighed ligger 2 alen uden for henholdsvis stengærdes og jordvolds ydre fod.

For administrationen af Københavns skovdistrikt, altså statsskovene her i Værløse kommune, har det været betydningsfuldt, at det siden 1959 er lykkedes i terrænet direkte at påvise de 2 skovalen som resultat af følgende undersøgelser:

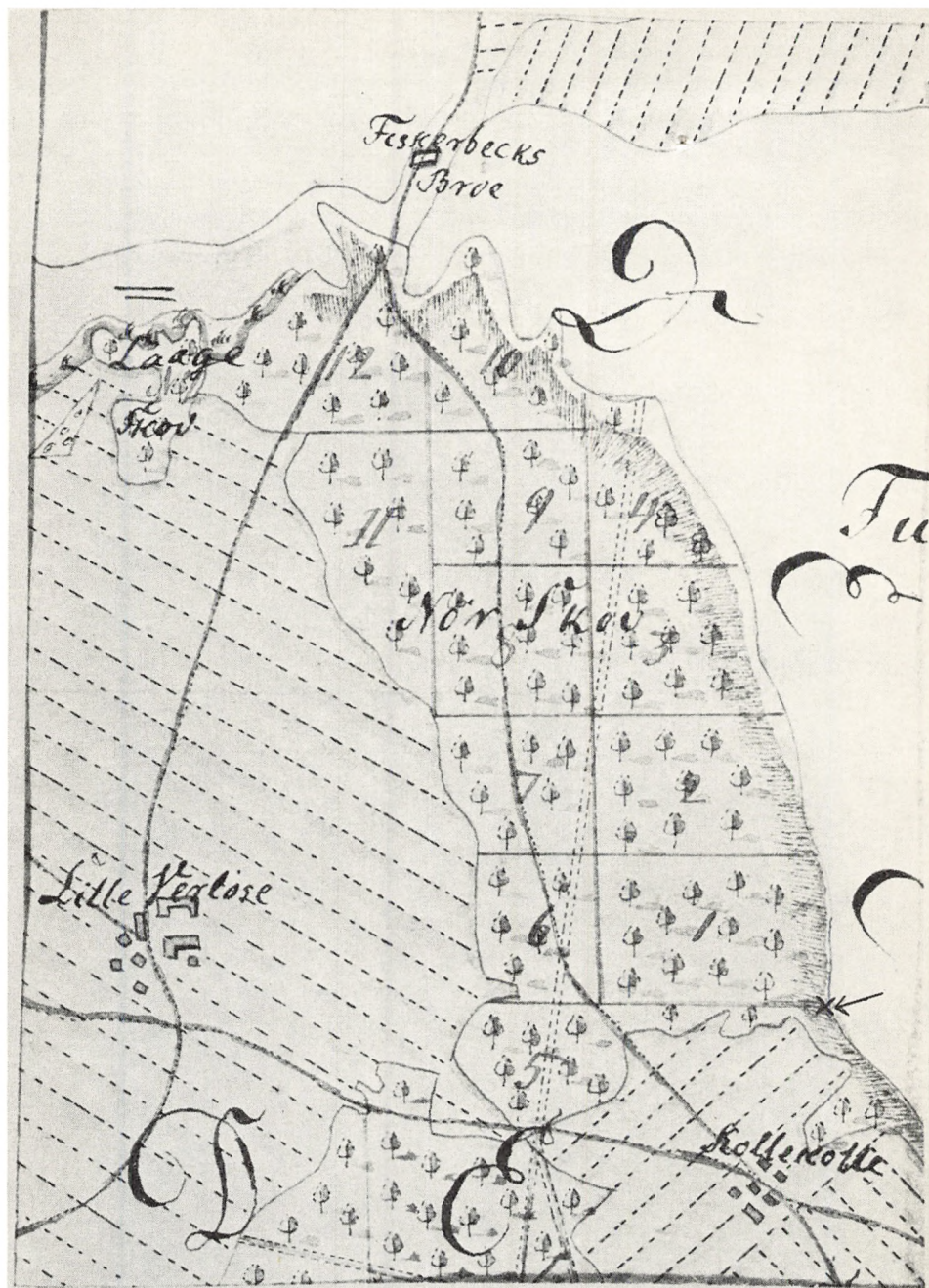
Den Gram-Langenske skovordning delte i 1764 Nørreskoven ved Furesøen i 12 „dele“, og af det langenske skovkort, opmålt og beregnet 1764 og afleveret til forst-

registraturen rentegnet i 1765, ser man, at del nr. 5 havde en smal skovstribе i den østlige side ind mod Kollekolle, syd for del nr. 1.

Foryngelsen af Nørreskoven under førstordningen begyndte i 1765, da første og anden hugst inden for del nr. 1 blev afsat op ad delens sydskele langs den rette linie mellem de langenske afdelingssten i hver ende af afdeling 5's nordside. Begge disse langenske afdelingssten eksisterer i dag, den østlige ved Furesøen blev fundet på sin oprindelige plads og næsten tildækket af jord og blade den 12. februar 1959 af denne artikels forfatter under driftsplanrevisionen på Københavns distrikt samme år.

*Den gamle skelsten. Bemærk volden i baggrunden.
Foto: Karen Seierøe Mortensen.*

v. Langens kort over Nørreskov fra 1765. Krydset angiver den gamle skelstens beliggenhed.

I de første år af den Gram-Langenske forstordning anvendte man „kunstigt rækværk“ om skovkulturerne, men da forstordningen havde været i funktion godt en halv snes år, begyndte man at tænke på andre hegnsmåder omkring plantagerne, og i en notits i forstprotokollen for Københavns skovdistrikt eller bedrift, som det dengang hed, anfører man i året 1778, at man om de to første hugster fra 1765 har opsat 84 roder = 420 meter volddige til erstatning for det på det tidspunkt 13 år gamle og herved nedslidte rækværk om 1. og 2. hugst.

Afstanden i dag fra den langenske afdelingssten ved Furesøen langs den jordvold mellem søen og Frederiksborgvej, der i dag danner grænse mod Kollekolle, er nøjagtig disse 420 meter. Hvor blev denne jordvold nu placeret i 1778 i forhold til den langenske afdelingslinie, der her gennem skovseparation og dermed udskiftning samtidig var blevet ejendomsgrænse mod Kollekolle?

På Københavns beridt sad i årene 1759–1788 vildt- og forstmester Anders Olsen som leder, og fra forstordningen ved vi, at han spillede en betydelig rolle ved de forskellige arbejders iværksættelse og afprøvning, og ligesom man på et tidligt tidspunkt under forstordningen anvendte Københavns beridt som arbejdsfelt, er det sandsynligt, at noget lignende senere har været tilfældet med henblik på at afprøve de nye hegnsætninger i forbindelse med udskiftninger.

I hvert fald satte man allerede i 1778 volddige i Nørreskovens syd-østlige del mod Kollekolle, og i 1968 ses det stadig tydeligt i skoven, at denne jordvold blev opført 2 alen inden for den langenske afdelingslinie og hermed nord for den langenske sten ved Furesøen, således at 2 skovalen helt kom til at ligge på kronens areal.

De retningslinier, Anders Olsen i 1778 fulgte ved opførelse af volddiget mod Kollekolle, affødte 2 år senere en række analoge almene forskrifter for hegnsætninger i Nordsjælland; således hedder det i en skrivelse af 7. november 1780 fra overforstmester Warnstedt til rentekammeret angående hegnenes sætning i de nordsjællandske amter: „Omendskiønt jeg formoder, at de Grøvter og de Steengierder, som skal forfærdiges, allene kommer til at graves og sættes paa Hands Kongelige Majestæts Skov og Grund for ikke at Undersaatterne skal miste noget af deres Ager Jord, saa ønsker jeg dog at erholde det Kongelige Rentekammers behagelige Biefald dertil, hvilket jeg allerærbødigst herved udbeder mig.“

Rentekammeret resolverer herpå 9. november 1780, at hegnene „blive at sætte paa den forbeholdne Skovgrund, saaledes at Bøndernes tilstødende Jorder intet derved afgaaer“, og den 17. december 1780 bekendtgør overforstmesteren rentekammerets resolution for vildt- og forstmester Anders Olsen på tilsvarende måde: „og blive disse Grøvter og Gierder alle satte paa den forbeholdne Skovgrund saaledes: at Bøndernes tilstødende Jorder intet derved afgaaer.“

Ved rejsning af stengærde eller jordvold om skovene tog man materialerne hertil henholdsvis ved at fremstille en indre og en ydre grøft.

På udskiftningskortet over Nørreskoven fra 1792 er for yderhegnenes vedkommende anført totalt areal i kvadratalen. Dividerer man skovens totale hegnslængde fra hegnsregistraturen op i hegnsarealet, får man for Nørreskoven en bredde på jordvold med ydre og indre grøft på godt $7\frac{1}{2}$ alen, svarende til 2×2 alen grøfter og en godt $3\frac{1}{2}$ alen bred jordvold.

På Clausens senere kort over Nørreskoven har vi for hegnet 3 tønder land 1991 kvadratalen. Divideres dette areal med hegnslægden ca. 6.000 alen, fås atter en indre grøft på 2 alen, en jordvold på $3\frac{1}{2}$ alen og en ydre grøft på 2 alen.

Konklusionen af foranstående bliver da:

- 1) I 1765 markeres endepunktet af v. Langens afdelingslinie for første dels sydside med 2 granitsten, og grænsen for hugst for 1 og 2's sydside markeres med „kunstigt rækværk“. Den østlige langenske sten findes stadig ved Furesøen, den anden på skovridergården „Syvstjernen“.
- 2) Skovarealet syd for del 1 overgives i forbindelse med skovseparation til Kollerkolle til fri rådighed, og i 1778 rejses til erstatning for det kunstige rækværk volddige ved afdelingslinien, således at jordvolden opføres 2 alen inden for von Langens afdelingslinie og altså med en arealstrimmel på 2 alens bredde, liggende helt på statens grund.
- 3) Fra 1792 og senere foreligger kort med specielle arealtal for yderhegnenes arealer, og disse giver et yderhegn bestående af 2×2 alen brede grøfter + en godt $3\frac{1}{2}$ alen bred jordvold, liggende helt på statens grund.
- 4) Ovennævnte dokumentationer for, at skovvæsenet ejer de 2 skovalen er så sent som i 1959 yderligere slået fast gennem fundet af v. Langens granitskelsten ved stien langs Furesøen i Kollerkolles nordgrænse for Nørreskoven.

I året 1968 har foreningen haft følgende tilgang af nye medlemmer:

(Postadr: B = 2750 Ballerup. H. = 2890 Hareskovby. V. = 3500 Værløse).

- Brorsen, Kirsten og Niels, iug., Fjællebro 8. H.
Brøndsted, Palle, mur.mest., Ll. Værløse-
vej 77. V.
– , Arne, universitetslektor, Mosegårds Park
36. V.
Christensen, Edith og Peter Skytte,
Kr. Værløsevej 53. 3 th. V.
– , Ella K., fru, Kr. Værløsevej 49. st. th. V.
– , Jens, landinsp., Ryetvej 47. st. th. V.
Christiansen, Else, afdl.led., fru, Dyrehave-
gårdsvej 12, Ganløse, 2760 Måløv.
Diepeveen, Jaap Ernest, læge, Linde-
vej 6 C. H.
Ditlevsen, Erik, antikvar, Sct. Pedersstræde 25.
1453 Kbh. K.
Duckert, Eyvind, klejnsmed, Vesterbo 20. V.
Escherich, Margrethe, Vinkelvej 12, Ganløse,
2760 Måløv.
Farcinsen, R., repr., Frimestervej 4.
2400 Kbh. NV.
Ferdinandsen, Frank, skoleelev, Inavej 21. V.
Frederiksen, Lis, Søborg Hovedgade 204.
2860 Søborg.
Fuerbo, Kaj, Ritavej 6 C. V.
Gram, Eva og Jacob, P. Larsens Vænge 11. V.
Halberg, Kurt, ing., Anyvej 22. V.
Halbirk, Tove, fru, Lundtoftevej 284.
2800 Lyngby.
Hansen, Astrid og Ejvind, Folkvarsvej 13. 1.
2000 Kbh. F.
– , Tove, fru, Bækkeskovvej 16. 2700 Kbh.
Brh.
– , Edith og Poul, murer mest., Ganløse.
2760 Måløv.
Jarnbo, Gunn., kemigraf, Snerlevej 4. V.
Jegstrup, A., fuldm., cand. jur. Baune-
stedet 127. V.
Jensen, Jørgen, Tangevej 47. 2740 Skovlunde.
– , Sigrid og Tage, driftsled., Søsุมvej,
Ganløse. 2760 Måløv.
– , Gurli, fru, Skovbakken 5. V.
– , John, skoleelev, Skovbakken 5, V.
Kjærulf, Erling, fabr., Skovbakken 2. V.
Kristensen, F. Vendelbo, revisor, Stenten 1. V.
Larsen, Jelva og Mogens, Vildrosevej 12. H.
– , Niels Lind, fængselsbetj., Væreb-
vej 22. 2. 2880 Bagsværd.
Lind, K., kasserer, Munkevej 18. V.
Løyche, Lonnie, Syvstjernehusene 37. V.
Madsen, Ellen, fru, Bellahøjvej 136. 2.
2720 Vanløse.
– , Ragnhild, o.lærer, Stenten 6. V.
Munch, Bente og Mogens, gdr., Rønnemosegd.,
Ganløse, 2760 Måløv.
Munk, Jens, Tværvej 70 B. 2830 Virum.
Møller, Lillian, fru, Lyngbygårdsvej 101.
2800 Lyngby.
Neerdal, Leif, skolebetj., Fiskebæk-
vej 17-19. V.
Nielsen, Lisbeth, fru, Strædet 10, Ganløse.
2760 Måløv.
Nilsson, Annette, frk., Skovgårdsalle 6. V.
Olsen, Aase og Erik L., kass., Dyrehavegårds-
vej 7. Ganløse. 2760 Måløv.
Paludan, Edv., radiotelegr., P. Larsens
Vænge 8. V.
Pedersen, Kaj, Vindebyvej 32. 2730 Herlev.
– , Jan, arb.mand, Mosevej 11 A. V.
– , Alfr., chauffør, Søvej 30. V.
– , Ejv., disponent, Helenestien 13. V.
– , Vandy, finnek., Buddinge Hovedgade
147. 2. tv. 2860 Søborg.
– , Anna, fru, Vestergade 17, Ganløse.
2760 Måløv.
Persson, Helge, o.lærer, Nøkkedal 11.
2730 Herlev.
Petersen, Bente, fru, Baltorpvej 35. B.
Poulsen, Jørg. Steen, montør, Kr. Værløse-
vej 35. V.
Rasmussen, Elisabeth, fru, Kr. Værløsevej 11.
st. tv. V.
Schnack, Lillian og Mogens, civiling., Birke-
dalshusene 27. V.
Simonsen, Ejnar, ledningsass., Præste-
vænget 43. B.
Svendsen, Ella, frk., Kr. Værløsevej 49. V.
Sørensen, Emma, fru, Klostergårdsvej 18. V.
Thomsen, Niels Bødker, civiling., Sunes-
vej 4. V.
– , Marie, fru, Stokholmgård, Ganløse.
2760 Måløv.
Vallentin, Ella, sygeplej., frk., Toftegårdsvej
17. V.
Vestergaard, Lone og Thork., ing., Ganløse-
parken 60, Ganløse. 2760 Måløv.
Wrangel, John, brandmand, Askevej 9. V.

Indholdsfortegnelse til 2. række

1964.	
Troels Dahlerup: Lidt om de ældste præster i Værløse	5
J. K. Skov: Gamle mark- og stednavne i Bringe	9
Lars Nielsen: Værløse ved århundredskiftet	11
Karl K. Nielsen: Huset ved kirkegårds-muren i Kirke Værløse	16
S. P. Jensen: En klokkestrid i Gandløse	19
Karl K. Nielsen: Undersøgelser i Lille Værløse bymidte 1964	22
J. K. Skov: Værløses faldne og veteraner 1864	25
1965.	
J. K. Skov: Om ældre tiders navneskik	4
J. K. Skov: Fra Sogneforstanderskab til Magistrat. 1841-1966 . .	7
J. K. Skov: En gammel navneklud fortæller	31
1966.	
J. K. Skov: Hans Ellekilde	5
Hans Ellekilde: Folkesagn fra Værløse sogn	6
E. Laumann Jørgensen: Skovfoged L. F. Thomsen i „Ravnehus“	20
J. K. Skov: Harald Nielsson	34
1967.	
Karl K. Nielsen: Lidt om skov- og tørveredskaber	5
J. K. Skov: Lille Værløse Asyl. 1867-1967.	9
Sophie Hansen: Barndom og ungdomsår i Værløse sogn. 1899-1929.	
Højlund, Ryetgård og Mosegård	25
E. Laumann Jørgensen: Nogle data om Ønskebøgen	31
1968.	
Hans Pedersen: Oplevelser i Krigen 1848	6
J. K. Skov: Folkesagn og overtro fra Værløse og omegn	16
Karl K. Nielsen: Efter 20 år -	29
E. Laumann Jørgensen: De 2 skovalen	30